

PODROBNA PREDSTAVITEV OKROGLE MIZE »ZA KAKOVOSTNO PRENOVO KRAŠKIH VASI«

Lokacija: Osnovna šola Dutovlje

Datum: 23.5.2022

Opomba: Prepis besedila je nastal iz zvočnega posnetka, za katerega je organizator Kulturno-razvojno društvo Venček pridobil soglasje vseh prisotnih na okrogli mizi. Zvočni zapis hrani organizator dogodka v arhivu. Vse zapisano je predmet moralnih in materialnih pravic govornikov zato je prepovedano razmnoževati, kopirati, prepisovati ali nadalje uporabljati vsebino tega dela, po posameznih delih ali kot celoto, brez predhodnega dovoljenja avtorja in hkrati organizatorja dogodka Kulturno-razvojnega društva Venček.

Milena Marega, arhitektka:

Hvala lepa gospa Kolenc, da ste pripravili zanimivo predstavitev. Največ je bilo govora o pomenu kulturne dediščine. Zdaj gremo pa k usmeritvam za celovito prenovo. K besedi bom vsak trenutek povabila gospoda Aleksandra Ostana iz zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije in pa Fakultete za arhitekturo. Gospod Ostan je arhitekt, urbanist in arhitekturni pisec. Član zbornice arhitektov ter zbornice za arhitekturo Slovenije, kjer je trenutno v vlogi predsednika matične sekcije arhitektov. Je član kar nekaj strokovnih združenj, kjer posamezniki iz različnih strok delujejo v ustvarjalnem polju umetnosti in znanosti. Je tudi prejemnik mednarodnih in nacionalnih strokovnih nagrad in priznanj za realizacije in projekte v urbanizmu in arhitekturi.

Gospod Ostan beseda je vaša.

O CELOVITI PRENOVI NASELBINSKE DEDIŠČINE – doc. ALEKSANDER OSTAN

Tudi jaz vas vse zelo lepo pozdravljam in sem vesel da sem med vami. Torej nisem Kraševce, to je evidentno, sem pa ljubitelj Krasa. In bom zato skušal predvsem podpret teme, govoriti o nekih načelih in vas povabiti vse k pogovoru. Nabral sem en kup materiala torej občutno preveč za tako kratek čas. Skratka jaz bom štartal v širokem svetu in vas pripeljal domov.

Marsikaj od tega je vsem znano, jaz vam le osvetlim. Živimo v hiper globaliziranem in hiper urbaniziranem svetu, ki je vedno bolj enak povsod. Vidite, da vsa mesta konvergirajo v eno skupno podobo. Ne zgolj na Kitajskem tudi drugod. Razlike so drastične in se včasih samo preko zidu zrcalijo med revne in bogate. Te podobe, ki se dotikajo tudi klimatskih sprememb so po svoje zelo opozorilne in se jih še premalo zavedamo tudi v polju urbanizma in arhitekture. Mesta kot je New York lahko čez par let zgledajo in to ni šala, tako kot je na tej podobi.

Seveda tudi Evropa ni izvzeta, ne, zelo veliko prostora smo žrtvovali v 20. stoletju s to mobilno civilizacijo in progresistično, kjer smo pač gradili ceste preko Alp. To so primeri iz Alp, preko kulturne dediščine, skozi naselja, poznate tu pa tam, veliko je teh primerov. Gradili na območjih ki niso bila za gradnjo, kjer potem narava vrača na nek način z to neravnovesje izrazi, manifestira skozi plazove, potrese...to vse veste.

Kakor mi vidimo recimo zdaj ta izziv sodobnega sveta, po eni strani imamo zdaj univerzalno civilizacijo, torej to kar je izenačujočega in kar na nek način gre vedno bolj v nek tok, ki je povsod enak, in se samo kot neke vrste klon, ponavlja. Po drugi strani imamo te otoke avtohtonih kultur, med katere spada naša dežela, Kras je še posebej tak otok. Te otoke avtentičnosti, identitete, istovetnosti je potrebno posebej občutljivo varovati in razvijati. Ne konzerviramo jih ampak gremo naprej. In Slovenija je tu nekje v popku Evrope, tudi ena, saj veste izjemnih krajin, kultur, zgodovin. Glejte te ikonične podobe, to kar je prej Nataša povedala. Po eni strani prodajamo krasne slike, otok sredi te naše krajine. Po celotni Sloveniji imajo izjemno raznolikost, manifestirajo se v tako naselbinski dediščini mesta, kulturne krajine, vinogradi. Že bližje vam so ta izjemna naselja Vipavske in potem Krasa ter Primorske.

In ta navidezna naključnost teh srednjeveških mestnih jeder kot je Piran, seveda v sebi skriva ene globoke modrosti, če jih malo natančneje analiziramo. Vse te umestitve, ki zglejajo tako zelo naključne so zelo natančno orkestrirane in vodene skozi nek prostorski jezik. Torej prostor ima svoj jezik, ima svojo sintakso, torej svoja pravila in svojo semantiko, svojo globino. Usmerjenost vseh tako rekoč ključnih ulic, dostopov do naselij znotraj naselja, orkestracija trgov, razmerij, torej človeškega merila, ki so tako recimo na Piranu dobro vidna, kako so usmerjene te ključne dostopne ceste na Jurija. Ampak to gre tudi do manjših uličic in to srečujemo ali pa iz lože pogled, ki je uokvirjen. In ta estetika

ni prazna kozmetika ampak je kot v starogrškem pomenu besede astezis doživljanje, ki nas na nek način napolnjuje z neko potankostjo, z neko energijo dodatno, ki nam daje voljo do življenja.

Imamo pa potem seveda tudi to, kjer se začenja recimo ta poezija teh drastičnih kontrastov. Koper recimo in potem ta hiper urbanizacija okolja. Žrtvovani zatok ali pa recimo jeseniška, pa severno posavska dolina povsem urbanizirana, ali pa poznate verjetno Breginj, ki je padel kot eden najlepših biserov na zahodu Slovenije. Ali pa te naše razpršene anonimne po vsem, na nek način izgubljene krajine. Pa te novogradnje, ki generično skoraj torej brez pravega občutka, brez branja prostora, brez tipologije regionalnega vstopajo v prostor. Ta developerski - razvojniški odnos.

Prostor je pa skupna dobrina, dejansko moramo to kar je Nataša prej napovedovala vsi skupaj skrbeti in tudi nekako interdisciplinarno in v sodelovanju sodelovati o tem kaj želimo, kakšen razvoj in na kak način ga bomo vodili od prava pa do slehernika, ki živi v prostoru. In to je ena takih globljih modrosti, ki je stara in jo srečujemo ob različnih kontekstih. Mi gradimo hiše, potem pa one gradijo nas. Torej oblikujemo svoje okolje in potem vzvratno to okolje nas oblikuje obenem. Skratka to zanika vzročno posledično oz. postaja izredno globoko in pomembno okolje.

Otroci, ki v tej šoli odraščajo, ki so zunaj v odprtem prostoru, vi v vaši hiši, trg ulica, vinograd, polje. Vse to vas oblikuje, tako, da vstopa v nas in našo percepcijo, naš način doživljanja sveta se oblikuje. Jaz imam en kup svojih vinjet skozi katere poskušam te principe predstaviti, torej iz drugih nekih predavanj. Skratka če je to okolje harmonično, to nam na nek način nevrologi dokazujejo skozi različne študije. To nas na nek način osrečuje in dviga, če je kaotično razpršeno, to kar vidimo v tem suburbanem okolju povsod po Sloveniji in tudi po svetu, ampak ponekod bolj nas to na nek način krni in vzame ogromno energije. Tako, da imamo 2 modela v bistvu tradicionalnega urbanizma - ulica, trg, stavbni blok ali pa tega sodobnega 20. stoletja, ko objekti odletijo v prostor in kot ladje plavajo.

menjava paradigem

progresistični model mesta	>	kulturološki model mesta
eksplozija in disperzija	>	implozija in zgostitev
infrastruktura nad zemljo	>	infrastruktura pod zemljo
ignorantska arhitektura	>	kontekstualna arhitektura
industrija	>	informatika
le novogradnje	>	reurbanizacija (prenova)
individualni promet	>	javni promet
privatni interes	>	javni interes
univerzalne krajine	>	kulturne, naravne krajine
neobnovljivi viri energije	>	obnovljivi viri energije
kvantiteta (količina)	>	kvaliteta (po meri človeka)
atomističen pristop	>	holističen pristop

koperikanski prostorski obrati...

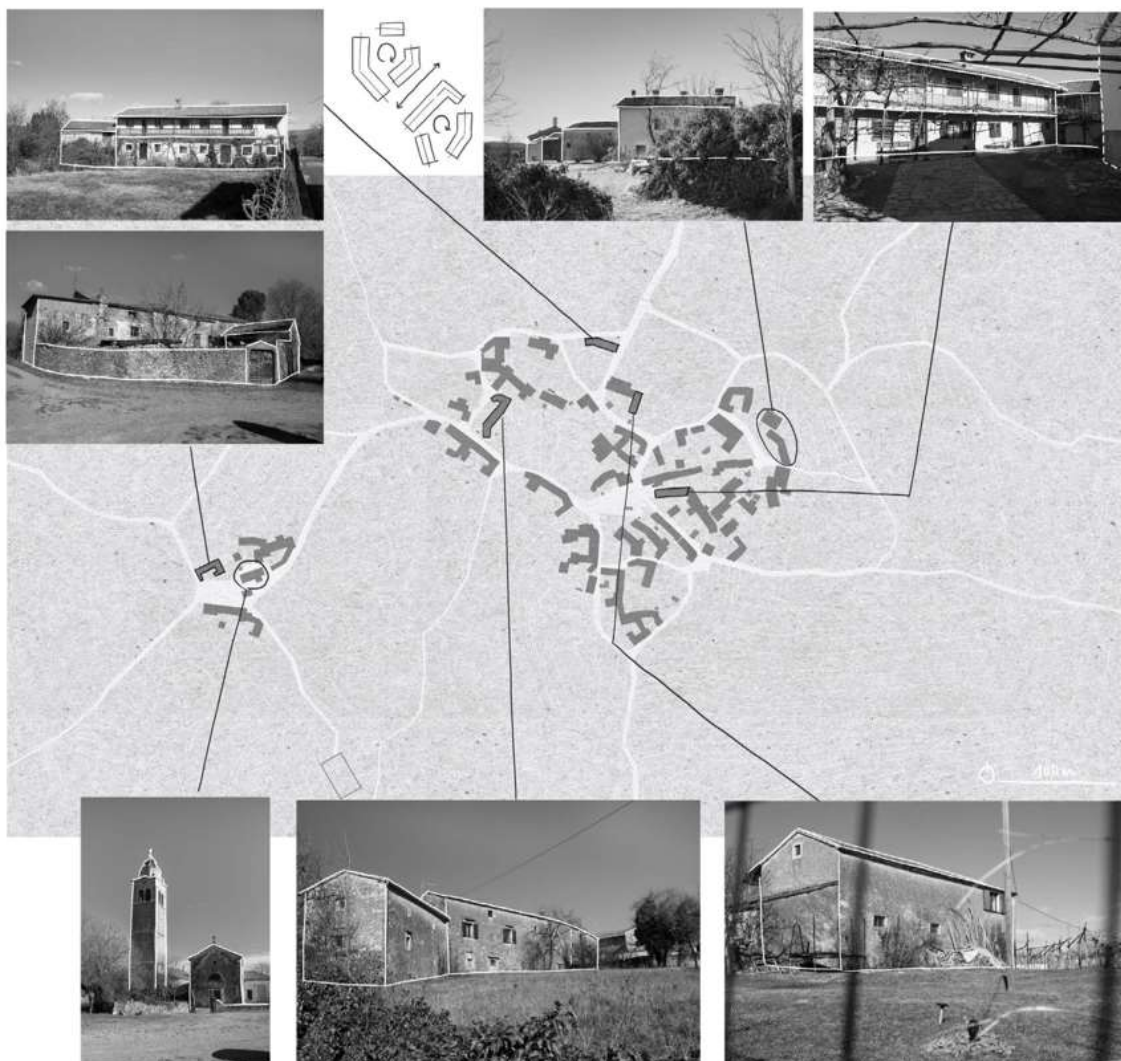
Mesto, hiša in del sta soodvisna. Ne uničujemo več, skratka ne širimo več. Ampak prenavljamo navznoter in to je prenova kulturne dediščine. Seveda tam kjer je bolj občutljivo bolj natančno, tam kjer je malo manj pa bomo bolj svobodni. In mestna paradigma pravi, da že 20 let ne več širit, ne več na polja ampak navznoter kvalitativno prenavljat, ne pa kvantitativno, še bolj naravo požirat in uničevati okolje, kjer pa je za vas zdaj ključna. Tako da zdaj v te paradigmatične spremembe ne bom šel. Moramo pa razumeti celoto prostora od velikega do malega, od naselja, naselij v kulturni krajini do zadnjega arhitekturnega detajla do materiala tudi razumeti, da percepcija to je naše doživetje kraja v starem mestnem jedru. Če hodimo je povsem drugačno, kot če se vozimo. Tako arhitektura temu tudi sledi.

Mi se moramo začeti vračati v to naše jedro v ta človeški odnos. In zato so rečeno. Prostori sreče kalijo trgi. Tisto vrsto kompenzacijo za odtujenost skozi digitalizacijo in tako naprej, ker so ta mladi kot vidite povsem, zazrti v ekrane. Rabimo te prostore za srečevanja. Zato so ta naša jedra toliko pomembna povsod. Kras pa ima še svojo specifičnost. Arhitekt, urbanist, krajinski arhitekt je tudi zato, da kot medij, panoga vsem tem deležnikom, da prenaša ideje, želje in jih nekak artikuliira, manifestira za višjo ustvarjalno. Ima pa tudi svoje etične kriterije. Ne naredi stvari za katero strokovna in legitimna in trajnostni razvoj. Tu kot smo že prej slišali povezuje vse te aspekte. Tudi znotraj projekta se sreča ogromno. - ena taka mandala. Ogromno strok, ogromno ljudi krajevna skupnost, občinska uprava, stroka itd.. In zato imamo polno teh deklaracij. Morda poznate Dovoško, ki govori o tej tako imenovani Baukulturi. Mi smo prevedli kultura gradnje. No natančno govori kaj moramo čuvati in to je vse noter zajeto. Tako, da lahko pogledate, zato ne bomo šli natančno. Pomeni vsako človekovo dejavnost, ki spreminja, gre na okolje in je treba celostno to zajeti. Tukaj imam še nekaj takih citatov. Pol imamo še druge.

Ste morda zasledili pred letom je Evropska skupnost začela z novim evropskim Bauhausom in nekaj podobnega. En citat z novim evropskim Bauhausom želimo razviti inovativen okvir za podpiranje, olajšanje in pospešitev zelene preobrazbe z združevanjem trajnostnosti in estetike. Ampak to je zgolj bolj prisposodba. Kraški rob, to vemo, se vse začne pri debeli griži. Na nek način v praobliki prazgodovinskega naselja in se potem v Štanjelu manifestira v tej zelo lepi organski nadgradnji in v vseh drugih naseljih. Vsa so izjemna. Stari katastri to krasno izkazujejo. To izjemno globoko prežetost naselij, ki so se naslonila na pokrajino, ki so jo objela ali se raztegnila na sončne lege. Branijo svoj hrbet, se na nek način odpirajo. Zato so stari katastri najlepši način, da vstopimo in razumemo zgodovino. Potem pa seveda dobimo to, kar je pač sodobna realnost. Štanjel izjemen, nov Štanjel je pa povsem druga zgodba. Čisto nov svet. Imate Fabianija, Kraševca, ki je zelo globoko poznal zgodovino naselbinsko in je zelo daleč videl kako se bo svet razvijal. Je naredil več kot 90 regulacijskih načrtov, zato je prišel iz Dunaja in žrtvoval akademsko kariero in tu skušal pomagati Krasu. Tu je nekaj principov, ki jih je on izpostavil, ki so nekateri še danes relevantni. Danes je za te kraje treba prepoznati regulacijsko cestno omrežje, to je že on takrat urejal, danes bi rekli tudi precej »oštro«. Krožno cesto, kjer je možno osrednji trg, osrednji arhitekturno urbanistični motivi kraja, ki so ključni in zelene poteze oz. zeleni sistem. V bistvu je bil on pred časom. In sedaj še nekaj njegovih citatov: »1. Vsako bistveno regulacijsko vprašanje kakega mesta se da zadostno in dovršeno rešiti le tedaj, če se gleda hkrati na sliko istega mesta v njegovi popolni celoti. 2. Prava ljubezen do domačega mesta olajšuje pri posameznih meščanih žrtve, ki jih zahteva od njega mestni organizem. Osebne koristi so le malenkost, če gre za blagor celega mesta, to je to, kar je Nataša že prej omenila.«

To med partikularnostjo in občutstvom, moramo za svoje poskrbeti, vendar ne na račun drugih. In pa to lepoto iščemo pod tančico starih zakonov in pod tančico specifičnosti krajev in ljudi.

In tudi mesto nikoli ni zaključeno. On je odprt (op.a. Fabiani), mi ne konzerviramo mesta. Tu je še nekaj utrinkov kaj delamo s študenti.

Kako se kraška naselja navezujejo skozi motiviko. Pri Gorjanskem zaščitni robovi pred burjo, pri Pliskovici združevanja treh jeder. Pa borjač, to je izjemna tipološka značilnost teh krajev, ki jo je treba znati čuvati. Tudi transformirati, kjer je mogoče, ne pa jo zgubljati, znotraj borjača jo dopolnjevati. Pa tudi na sodoben način naredi prenovo, da zadosti sodobnim standardom.

Še nekaj analiz, ki jih delamo: kako pristopiti v morfologijo, oblikotvorje, proporce hiš pogledati tudi širše. Vi imate Alpe tako rekoč na dlani.

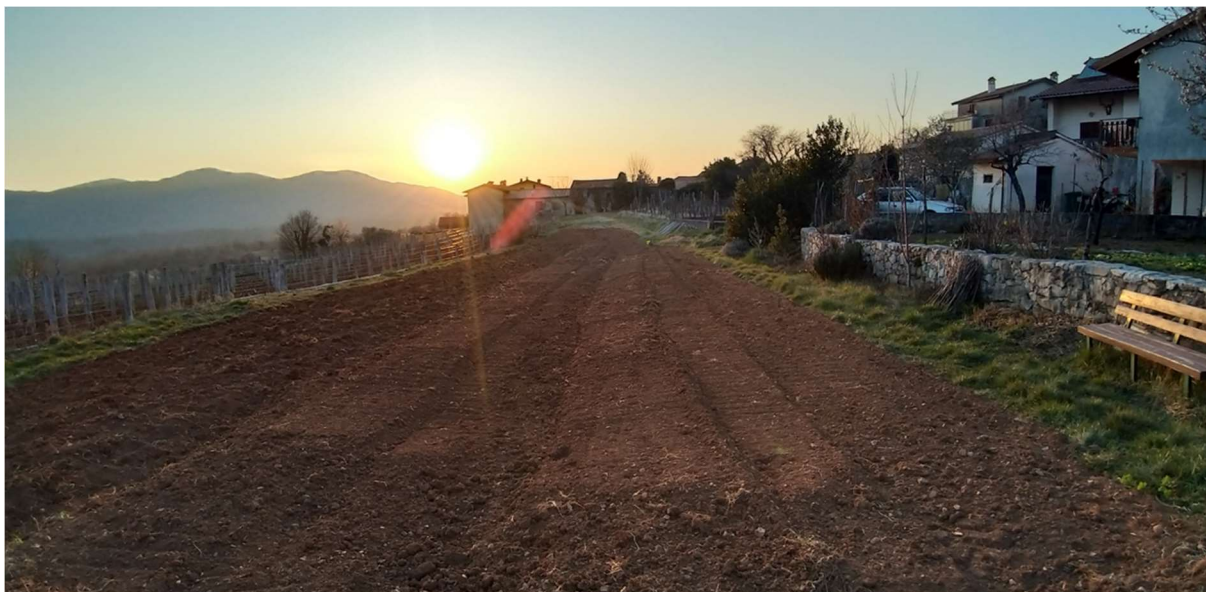
Pa še Dutovlje za konec, en hiter sprehod. Vas je lepo razraščena okrog treh grebenov, na vrhu pa s cerkvenim platojem. Seveda moramo poznati zgodovino, kot pri vsakem kraju, zgodovino skozi fotografije, pričevanja lokalcev, ki poznajo utrip. Torej, vi ste ključni ker živite v tem prostoru. Potem pa, kako sem se jaz zapeljal skozi vas, ko so me povabili, da pridem pogledati. Kako beremo ta prostorski jezik? Ko se bližamo iz smeri Tomaja, zagledamo dominantno veduto, hkrati pa je tukaj že bencinska črpalka, ki nam zakrije to kompozicijo. Na drugi strani imamo znamenje, onkraj vinogradov pa je že razpršena gradnja. In potem pridemo v samo jedro, kjer so se zdaj dogajale te spremembe. Tukaj je kontrapunkt, na eni strani dominanta, na drugi pa ulični niz. To je prostor o katerem bomo v nadaljevanju še kaj rekli. To ni nikakršen podij za neko ostro kritiko, morali bi pa vedeti, da se da urejati tudi z večjo občutljivostjo, bistveno več taktibilnosti, senzibilnosti, tudi z umikanjem parkirišč. Ne more

biti pred najsvetejšim kar en asfalt, ki se potem razleze. Še hujši pa je tale blok. Podedovali ste nekaj, kar je odraz nekega drugega časa, nekaj kar je konkuriralo dominantni, in to ideološko.

Zdaj pa pogledjmo vas še z druge strani, ko se dvigamo. Zelo je jasen ta orientacijsko identifikacijski motiv, ki se mu po cesti približujemo. Potem pridemo do te ožine, ki je čar, da prostor diha, da se zoži. To ni samo na Krasu, to imate tudi v Toskani, Provansi, angleških vasicah. Oni zato ne rušijo vasic. To je to, kar turiste privabi. In tudi vi morate znati včasih malo potrpeti. In ko pridejo noter, že zaznamo zvonik in pridemo na plac, kjer se prostor odpre in zadiha, in to je trg. Tukaj se dogaja, tukaj se srečuje ljudi, zato ne sme biti preveč pločevine. Ta se umika, na dolgi rok bo treba to sprostiti in tlakovati tisti del izven asfalta z neko večjo občutljivostjo in senzibilnostjo in nekatere večje napake korigirati. Tu nastopi blok, ki nadomesti cerkveno ladjo in je za dve etaži previsok. Pa še to okrog cerkvice. Ta dialog cipres bloka in cerkve in ta zid, ki je bil oblečen, in ni tako zelo atraktiven. Ta uvala, ta depresija morda nudi možnost za neko razbremenilno cesto, ki bi na ta način razbremenila mestno jedro.

Tukaj bi morali zorkestrirati eno skupino, mi smo pripravljeni pomagat s študenti, delavnicami, strokovnimi podlagami, ali širše tudi z zavodom, da se pripravijo neke vrste strokovne podlage za kraška naselbinska jedra, pa tudi drugod, ki so neke vrste osnova, da ne pride tako daleč do nekih drastičnih napak.

In rob, krasno da je rob tak, da imamo polja, vinograde, da se na nek način ozremo po pokrajini, da nismo zgolj v urbanem, da vidimo vse elemente te tradicije, ki še živijo in se potem tudi modernizirajo.

Moramo se povezati skozi neke načine metodologije, stopiti skupaj, če želimo, da bo to naše okolje harmonično in bolj celovito oblikovano, da bomo vsi zadovoljni. In sicer tisti, ki odločajo, tisti ki tu živijo in stroka. To bo dvignilo kakovost bivanja. Zato je to povezovanje po mojem mnenju ključno.